

57

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHÚNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

SZERKESZTI A FŐTITKÁR.

XXII. KÖTET. — 2. SZÁM.

SZÁSZI SZÁSZY BÉLA
EMLÉKEZETE.

ÍRTA
KOLOSVÁRY BÁLINT

L. TAG.

(FELOLVASTA A M. T. AKADÉMIÁNAK 1934. ÉVI JANUÁR HÓ 29-ÉN
TARTOTT ÖSSZES ÜLÉSÉN.)

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1934.

Pápa, 1934. Főiskolai könyvnyomda. (Felelős vezető Nánik Pál.)

Szászi Szászy Béla 1. tag emlékezete.

Irta : Kolosváry Bálint 1. t.

Tekintetes Akadémia!

A tek. Akadémia megtisztelő megbízásából hárul reám a kötelesség, hogy felgyújtsam a lángot a kegyeletés emlékezés oltárán és a tek. Akadémia színe elé idézzem néhai *Szászy Bélát*, aki csendben, szinte észrevétlenül távozott el közülünk — alig, hogy sorainkba beléphetett. Itt hagyta azonban Akadémiánknak maradék nélkül mindazt a szellemi értéket, melyet munkás életének fáradhatatlanságában összegyűjtött és nem vitt magával semmi egyebet, mint az őt köszöntő — és aztán a ravatalánál elhangzott búcsú szavaknak megtiszteltetését.

Sorsa, rendeltetése a dolgozó méhé volt. Fáradt, — az emberi erők teljesítőképességének határáig; sokszor talán roskadozva, de állott a vállaira nehezedő feladatok súlya alatt; — lelki energiáit, képességeit teljes kimerítettségükben adta oda hivatása szolgálatának — s tette mindezt: névtelen munkában, mely az alkotó egyéniséget elvonhatja ugyan minden gáncs, de egyúttal minden elismerés elől is.

Beteljesedett rajta a német szállóigének az örök ideálisták vigaszára szolgáló igazsága:

„Wenn einer thät den Faden spinnen,
Ein Spätrrer macht daraus das Linnen.“

Igen; — szötte és sodorta a durva, nyers anyagból azokat a finom, hajszálnyi fonalakat, melyeket más fogutána majd ragyogó, hímes szövetté összealkotni; — vetette és hordta darabonként a téglát a nemzedékek számára szóló nagy törvényhozási alkotásokhoz s ezek a téglák,

ezek az alappillért építő kövek nem az ő nevének jegyét viselik s őrzik meg az utókor számára.

Mégis Szászy Bélának, a hivatali állás homályába visszahúzódó nagy kodifikátornak érdeme, szelleme ott lebeg örökre a magyar jogélet és jogtudomány határkövei felett. A római jog kodifikációjának nagyszerű műve: Justinianus; — a Code civil megalkotása Napoleon; — az osztrák polgári törvénykönyv születése Mária Terézia dicsőségét hirdeti. De ki felejtkezett volna el a császári nagyságok még oly vakító fénye dacára is egy Tribonianus, egy Cambacérès, illetőleg Troughet, egy Azzoni, Holger avagy Zeiller nevéről, — hiszen a példakép említett korszakos, sőt korszakokat túlélő alkotásoknak szelleme és lelke az ő egyéniségüknek kitörülhetetlen stygmáit hordja magán.

A mi magánjogi törvénykönyvünk utolsó, klasszikus javaslata is — ha törvénné válik — a jövő egy ma még nem tudott igazságügyminiszterének homlokára fonja majd a siker és az alkotás pálmakoszorúját; — a köztudatban azonban ki kell alakulnia annak az értékítéletnek, hogy a »quorum pars magna fui«-t az a férfi jogosult egyedül hangoztatni, akinek nemes emléke előtt hálás kegyelettel adózik ma a Magyar Tudományos Akadémia.

*

Szászi Szászy Béla 1865 november 26-án született Pócsmegyeren. Atyja, *Szászy István*, a kis községnek kálvinista lelkipásztora; anyja, *Poór Etelka*, szintén református papi család sarjadéka. A családi napló jegyzi fel,¹ hogy Szászy Béla kis korában gyenge, beteges fiúcska volt, akit a szülők aggódó szeretete az otthon meleg szárnyai alól még az elemi iskoláig sem engedett ki. Édes atyja vezette be így azokba az alapvető ismeretekbe, melyeket — mindvégig kitűnő eredménnyel — a váci piaristák középiskolájában és a budapesti református gimnáziumban folytatott

¹ A család szívességéből alkalmam volt a Szászy Béla testvérbátyja Szászy István által írott családi naplóba betekinteni s annak adatait emlékbeszédem megírásánál felhasználni.

és végzett be 1883-ban valamennyi tárgyból *eminenter* kiállott érettségijével.

Medikus lett, mert a magát embertársaiért feláldozó orvos eszményképe vonzotta. Mihamar utolérte azonban a csalódás s az első hulladarab, mely az anatómiai intézetben kikészítésre a dolgozóasztalon elébe került: beteggé tette s elűzte őt attól az élethivatástól, mely testi és lelki adottságainak nem volt megfelelő.

Igy iratkozott át a jogi karra s átesve a lelki válságon, mely számára a választott életpálya szöges megfordulását jelentette: szívós akarattal küzdte föl magát a nem nagy kedvvel megkezdett, de utóbb annál nagyobb lelki odaadással betöltött új életcélkitűzés kiválasztott munkásai között a legkiválóbbak és legtiszteltebbek sorába.

Pedig első benyomásai — a budapesti egyetem jogi karán éppen nem voltak kedvezők. Naplójában¹ írja, hogy professzorai nem tudtak benne elragadtatást kelteni. Az egyik: éles elme és kiváló képzettség, de több időt tölt el a parlamenti klubban és a kártyaasztal mellett, mint tanítványai között a katedrán. A másik: kicsinyes ember, oly színvonalon mozog, melyet bármely volt gimnáziumi tanára is meghaladott. A harmadiknak előadásai a hallgatósággal közösen rendezett kabarészámba mennek; — a negyedik pedig olyan, aki hidegségével, rideg értetlenségével olympusi magaslatokra helyezi magát kollégiuma fölé.

Szászy Béla egyénisége, a kapott és vett benyomásokkal szemben tanúsított túlérzékenysége magyarázza meg, hogy a jogász-életpályának első évei sok belső küzdelemmel jártak. Lelkébe ugyan egyre mélyebben vésődött bele annak a hivatásnak átérezése, melynek prozelitájává a gondviselészerű véletlen avatta fel, — mégis, az elért eredmények sem tehetségével, sem szorgalmával, sem törekvéseivel nem mutattak igazságos és megnyugvást hozó össz-

¹ Szászy Bélának egy töredékes naplója maradt hátra kéziratban, melynek legrégebb feljegyzése — egy az életére vetett áttekintés — 1913-ból való. A napló nem rendszeres, s feljegyzései a nagy összeomlásnál megállnak.

hangot. Alapvizsgáit egyhangú minősítéssel tette le — ő —, aki a legkitünőbb fokozatot érhetne volna el. Harmadéves korában a nemzetiségi mozgalmak tárgyköréből készít egyetemi pályamunkát s bár a szakprofesszor az ő munkáját ajánlja jutalmazásra: a pályadíj felett döntő Kar versenytársának ítéli a pálmát. Szászy Béla dícséretet kap ugyan, de a nem teljes siker mélyen lehangolja. Naplójában írja: »— bensőmben fogadásszerű átalakulásba ment át: nem pályázom többé s az irodalmi ambíciókról is jóformán lettem«. Kitüntetéssel kiállott szigorlatai után 1888 március havában az egyetem tanácsa jogtudományi doktorrá avatja. Ott áll ezzel az élet felnyitott kapujában s tapogatózva, ingadozva teszi meg az első, — az egész jövőre sorsdöntő lépéseket.

Előbb ügyvédjelölt lesz, majd a székesfővárosnak fogalmazó díjnoka. E minőségében ismételten és sikertelenül pályázik fővárosi közigazgatási gyakornokságra, majd kedvét vesztve, a budapesti VII. ker. járásbíróshoz kerül mint segélydíjas joggyakornok. 1889 szeptember havában áll be életének legjelentősebb fordulata. Kecskemét város törvényhatósági bizottsága az alig 24 éves fiatalembert professzornak választja meg s ezzel Szászy Béla egy hosszú, munkás életre szólóan eljegyezte magát a tudománnyal. Három éven át mint az egyházjog és jogtörténet tanára működött a kecskeméti jogakadémián s itt kötött sűrű tartó hű barátságot a magyar jogtudomány egyik legértékesebb munkásával, Magyary Gézával, kinek Kecskemétről Nagyváradra való távozása egyik legszámottevőbb oka lehetett annak, hogy tanári katedráját Szászy Béla is a bírói talárral cserélte fel.

Nem a tudományhoz, nem a tanítói hivatáshoz lett hűtlen, mikor 1892-ben megszerzett ügyvédi oklevele után a székesfehérvári járásbírósnál kir. albíróvá kért és nyert kinevezést; sőt ellenkezőleg, tudományos törekvései számára kellett a kecskeméti fakultás helyett biztosabb talajt, határozottabb lehetőségeket keresnie, miután az, azelőtt a fenyegető veszély előtt állott, hogy fenntartó testületei feladják és az intézetet megszüntetik.

Tényleges bírói szolgálata egyébként rövid ideig tartott. Három hó után, 1893 január 1-től kezdve *Szilágyi Dezső* az igazságügyminisztériumba rendelte be szolgálatra.

A kodifikatórius osztályban, *Vavrik Béla* mellett, a házassági törvényjavaslat szövegezésénél és különös indokolásának előkészítésénél, továbbá az anyakönyvi hivatalok részére szóló »Utasítás« kidolgozásánál kezdte meg Szászy Béla azt az innen számítva haláláig megszakítás nélkül folytatott értékes és soha el nem múló érdemű munkásságot, mely méltóvá tette őt kortársai megbecsülésében egy *Zeiller* professzor koszorújára. Ez a munkássága emelte őt azok közé, akiknek bölcsesége, mélységes tudása tovább él a törvényhozás alkotásaiban s az igazságügyi közigazgatás rendeleti jogában akkor is, amidőn a múltó évek és évtizedek s az egymást felváltó generációk történelemmé halványítják az alkotó és teremtető erőknél a közvetlen értékelés lehetősége alól elvont energiáját és aktivitását.

Hálátlan a munka, mely az egyéniséget a hivatali tevékenység névtelenségében süllyeszt el s az egyéni szellem, az egyéni tudás minden gyümölcsét a legjelentéktelenebb közigazgatási cselekményre is kijáró aktabélyegző színtelenségébe olvasztja be. Szászy Béla egy hosszú életén át ennek a hálátlan munkának volt kifelé sokszor észrevétlenül maradt, hűséges szegődött szolgája, s ha hivatali állásában fokról-fokra emelkedett is, tudományos működésének túlnyomó nagyrésze a miniszteriális kormányzat tulajdonába sajátult át. 1894-ben segédtitkár; 1908-ban címzetes; 1913-ban valóságos miniszteri tanácsos; 1918-ban helyettes, majd valóságos államtitkár; 1919-ben a kommunizmus bukása után egyideig igazságügyminiszter, majd állásába visszatérve, ismét államtitkár. Legfelsőbb elismerés több ízben érte. 1906-ban a III. oszt. vaskoronarendet, 1914-ben a Lipót-rend lovagkeresztjét, 1917-ben a II. oszt. polgári hadi érdemkeresztet, 1924-ben a II. fiz. oszt. jellegét, 1928-ban pedig az I. oszt. magyar érdemkeresztet kapta meg. De ennél többetmondó és érdemben díszesebb a kodifikatórius munkásság eredményeinek az a

hosszú sorozata, mely az ő dolgozó szobájának íróasztaláról indult ki az állami életrend sokféle vonatkozásának szabályozása felé.

Vezető szerepe volt a házassági jogról szóló törvény szövegezésében, indokolásában és végrehajtásában; a büntető novella törvényjavaslatának előkészítésében, indokolásában és a végrehajtó rendelet kidolgozásában és, hogy csak a fontosabbak említettessenek: a rendőri büntető eljárásra; az ügyvédi, valamint az egységes bírói és ügyvédi vizsgára; az ügyvédi nyugdíjintézetre és alapszabályaira; a fiataikorúak bíróságára; a hatásköri bíróságra; a közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztésére; a gróf Andrássy-féle választójogi törvényjavaslatra; az 1914. évi új képviselőválasztási javaslatra; a közös legelőkre; a közveszélyes munkakerülőkre; a választójog büntetőjogi védelmére; vízjogi novellára; a képviselőválasztási bíráskodásra; a hazaárulók vagyoni felelősségére; az összes háborús rendeletekre; az alkotmányosság helyreállítására vonatkozó törvényjavaslatok előkészítése, szövegezése, indokolása, végrehajtása a Szászy Béla kezén, az ő tudásának szűrőjén keresztül illeszkedtek bele — az alkotmányos tényezők approbáló érvényesülése után — az élő jogrendbe.

Ami azonban Szászy Béla személytelen munkásságának legméltóbb koronája, mely minden névtelensége ellenére emlékét »aere perennius« megörökíti: az, a »*Magyar Magánjog Törvénykönyve*« címen 1928-ban a törvényhozás elé terjesztett kodexjavaslat; több mint 38 év és számos kiváló elme fáradságának a magyar jogtudomány s a magyar törvényhozási technika szempontjából egyaránt a legmagasabb értéket jelentő eredménye.

Az a rész és az a tevékenység, mely a kodexjavaslatból Szászy Bélát illeti: túlnő az egyszerű életrajz adatteretein és a tudós jellemzéséhez utalódik át.

Folytatom tehát ennek a kiáltó eseményekben éppen nem gazdag, de annál inkább puritán egyszerűségű életnek nyomonkövetését, íróasztalán, hivatali szobáján túl — ott és azon a területen, ahol ki-ki az ő emberi életét éli s ahol az időnként leverődő határkövek a halál után csak az utó-

dok elmosódó emlékeként beszélnek az ő néma nyelvükön — de annak, aki önmaga haladt el mellettük örömmel és bánattal, lelki kiteljesedésnek és vívódásoknak szimbolikus hordozói.

1899 február 25-én nősült meg. Felesége, kivel halálig tartó boldog házasságban élt, *Heinrich Viola*, dr. Heinrich Gusztávnak, a budapesti egyetem nagyhírű tanárának és Akadémiánk volt főtitkárának leánya. Fia, akire tudományos hajlamainak és az ősi lelkipásztori család lelki hagyományainak teljességét átörököltette: dr. Szászy István, a budapesti egyetem jog- és államtudományi karának magántanára és a nemzetközi köz- és magánjog elismert, tudós művelője. Az apák fiaikban élnek tovább és ha a Gondviselés az Istentől adott emberi értékeket a halandóság korlátai közül kiemelte: úgy ezzel folyamatossá tette és biztosította a nemzedékek munkájával kitermelt szellemi adottságok és lelki diszpozíciók fokozatosan fejlődő érvényesülését is.

Szászy Béla az ő meleg családi otthonában és a lányfalusi tusculanum csendjében a megelégedett, a lelkileg teljesen kiegyensúlyozott, boldog ember mintaképe. Mégis, egészen természetes, hogy a családon belül érvényesülő egyéni hatása nem maradhatott meg e szűk meder védőpartjai között, hanem szükségképpen el kellett annak gyűrűznie a társadalmi élet és a hivatalon kívüli köztevékenység területére is.

Apától rászállott hivatásérzését követve, vett tehát részt a kálvinista egyház életében s viselte az ezzel járó tiszteletbeli hivatalok gyakran súlyos terhét. Elnöke volt a Magyar Jogászegyletnek; alelnöke a londoni »*International Law Association*«-nak; elnökhelyettese az egységes bírói és ügyvédi vizsgáló-bizottságnak és minisztériuma képviselőletében tagja a gazdasági életben fontos szerepet betöltő közgazdasági jellegű szervezeteknek.

Akadémiánk 1931. évi tavaszi nagygyűlésén választotta tagjai közé s röviddel azután, hogy megnyerte őt, — el is vesztette. 1931 június hó 17-én végezte be váratlanul és fájó hirtelenséggel harmonikus életét s ravatalánál újra

beteljesült a magyar tragédia, mely akkor töri derékben a hatalmas tölgyet, mikor terebélyes lombozatának, életferejének teljességében a fejlődés csúcspontjára eljutott.

Szászy Béla egy egész hosszú és szakadatlan munkában eltelt életén át gyűjtötte tapasztalatainak, ismereteinek és tudásának szellemi kincseit s mikor tele kézzel szórhatta volna szét azokat a mögötte felnövekvő nemzedékek okulására: kihullott fáradhatatlan kezéből a toll, mint a győzelem előtt hősi halálba roskadó katonáéból a fegyver.

Amint ma, emlékét idézem: éles színekkel elevenedik meg előttem Szászy Béla, az ember. Határozott és mélyenszántó lelki adottságokkal indul az életnek, s azokat, mert kitörülhetetlenül belevésődtek gyermeki, ifjúi, majd férfiúi jellemének kialakító alapvonásai közé: soha, életében meg nem tagadhatta. Édes atyja, a vízjárta, phylloxera-verte szegény eklézsia lelkipásztora: fanatikusa volt a kötelességteljesítésnek és az önfeláldozó szolgálatnak. Egész életét kicsiny egyházának szentelte, mely előtte a tágabb családdal volt egyértelmű és a vele való, feloldhatatlan »szent házasságot« ő, a »makacsságig következetes« férfi: jobb eklézsiák kedvéért soha meg nem szakította volna. »Fiam — idézi tőle a családi napló — a pócsmegyeri papok nem mennek; azokat vinni szokták csak — vinni oda, a fejfás domboldalra.«

Atyjától Szászy Béla a halálig tartó hűséget, a kötelességteljesítés fanatizmusát, a léleknek makacsságig menő állhatatosságát és a lelkészi ősök puritánizmusát, mély vallásosságát kapta örökségül.

Az anya élete — jegyzi fel a családtörténet — »eseményekben szegény, szenvedésekkel elegy boldogságban: gazdag«. »Csupán családjának élt és minden cselekedete gyermekeinek boldogulására irányult. Vágyai nem voltak. A nagy világba nem kívánczozott. Az ő körét a család jelölte ki s áldott anyai szívének szeretettel gazdag világa.«

Mi mást kaphatott tőle a fiú, mint a nyilvánosságtól idegenkedő, szinte a félénkségig menő szerénységet; a mások iránti gyanútlan és teljes szívvel előlegezett bizalmat

és a jóságból, a szeretetből, az érzések mélységes melegéből a lélek igazi, tökéletes gazdagságát.

Töredékben maradt naplójának vallomásaiból meglepően sugárzik elő az a harmónia, mely Szászy Bélában a külső és a belső embert szoros egységben foglalja össze. Mikor 1913 elején miniszteri tanácsossá nevezi ki a király, — úgy érzi, hogy élethivatásának delelőjére érkezett. Megnyugvást jelentő örömmel tölti el, hogy lelki világából immár kikapcsolódott a hivatalnoki pálya szervezetével, az előlépés és az esetleges mellőzés aggodalmaival járó minden keserűség; s ő ott áll, hogy törekvéseinek elismerését elérhette.

»Sohasem volt más ambicióm — írja 1913 február 19-ről —, mint a munka, mellyel hazámat, embertársaimat tehetségemhez s erőmhöz képest szolgálhatom.«

De a jól megérdemelt kitüntetés örömébe mindjárt ő maga keveri be szigorú önkritikával az első örömcseppet és vádolja magát, hogy nagyszabású irodalmi tevékenységet nem fejtett ki.

»...fáj nagyon — mondja naplójában —, hogy hazámnak annyira szegény tudományos irodalmát valami kiváló művel nem gyarapítottam. Talán kishitűségemben kell keresnem írói ambicióim aláhanyatlásának okát. Kevésre értékeltem mindig magamat és képességeimet. Ma ezt bűnnek látom, mert nem lehet senki oly kis tehetségű, hogy kötelessége ne lenne megtenni mindent hazájáért, amire erői őt képesítik. Az élet pedig oly rövid, hogy az elszasztott éveket utóbb pótolni többé már nem lehet.«

Ami e sorokból, mint a lelki és szellemi habitus megnyilvánulása kisugárzik: azt akárki, aki Szászy Bélával bár csak egyetlenegyszer is személyesen érintkezett, mint egyéniségének egyik legsarkalatosabb jellemvonását állapíthatta meg.

Mint miniszteri tanácsost állította sorsa élete legváltóságosabb problémája elé. 1913 tavaszán dr. Balogh Jenő igazságügyminiszter javaslatára Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter felajánlotta számára a kultuszminisztérium politikai államtitkári állását.

»Nagyon meglepett, mondhatnám lesújtott ez a hír, mert nagy dolog az, amire vállalkoznom kellene. Politikai pályára nem készültem; nyilvánosság előtt nem szerepeltem; a kultusz feladatkörrel jogtanár korom óta nem foglalkoztam; szürke, jelentéktelen ember vagyok.« Így festi ő maga naplójában a lelki válságot, a tusakodást önmagával: és végre is győzött benne az igazi »Én«, s a felajánlott magas pozíciót elhárította magától. »A jó Isten látja szégyen, gyenge gyermekeinek útját. Én bízom abban, hogy Ő intézte sorsomat, így, amint történt.« (Napló, 1913 március 11-ről.)

Igy élt és ebben az ideológiában is halt el Szászzy Béla, akinek tudományos munkásságát Akadémiánknak kellett tagjául való megválasztásával elismernie, ellenesetben talán az ő puritán lelke még azt is kétségbe vonta volna, hogy számottevő tényezője annak a tudományának, melynek kortársai megbecsülésében és kétségtelenül a jövő ítélete szerint is magistere volt, az »ars boni et aequi«-nek elhivatott, felkent prozelitája.

Egyéniségének teljes rajzához ekként szükségképpen járul hozzá a szigorúan tudományos téren kifejtett munkásságának méltatása is.

*

Hogy e részben legtöbbet és legmaradandóbbat a törvényelőkészítés terrénumán alkotott: ez hivatali állásának természetes következménye. Vitatható ugyan, hogy legnagyobb munkájának, a Magyar Magánjog Törvénykönyve előkészítésének és szerkesztésének a törvényhozási politika szemszögéből meg volt-e az aktualitása vagy nem? S hogy az ötfelé szétszakított Magyarország egészében még nem érintett jogegységet szabad lett volna-e egy csonkaországra szorítkozó magánjogi kodexxel megbontani? Ez a kérdés azonban a kodex-javaslat tudományos értékelését és Szászzy Béla törvényalkotási művészetének mérlegelését nem befolyásolja. S bár a javaslat törvényhozási tárgyalása függőben maradt: tartalma mégis ellenállhatatlanul s napról-napra mindinkább beleszívódik az eleven életbe s a

gyakorlat szokássá rögzződésének ma: a legfőbb sugalmazója. Nagyobb elismerést törvénytervezetek készítője ennél nem arathat.

Szászy Béla azonban kodifikátori tevékenységén felül tudott időt szakítani az ezt meghaladó irodalmi működésre is.

Időrendben tekintve át önállóan is megjelent munkáit, első jelentékenyebb dolgozata azzal a címmel is felvett kérdéssel foglalkozik, hogy

»Lehet-e és kell-e a magánjogban egy a korlátozott beszámíthatóságnak megfelelő fogalmat alkotni?« (Megj. Budapest, 1911.) Pontos határvonalat húzva a büntető és magánjog között, melyek e kérdésben egyébként szoros érintkezésben állnak egymással, tárgyának teljes anyagát de lege ferenda szempontok szerint dolgozza fel és megállapítja, hogy az alkotandó magánjogi törvénykönyv állásfoglalását az elmeorvosi tudomány figyelembe vétele nélkül véglegesen kijelölni nem lehet. Fejtegetései során részletekbe menő összehasonlítást végez az 1900-ban életbe lépett német polgári törvénykönyv rendelkezései és a hazai vonatkozások között s munkája, bárha az az országos elmeorvosi kongresszus megbízásából készített szakvélemény formájába van öntve, mégis a felvetett kérdésnek egyúttal jogdogmatikai hátterét is felöleli.

1912-ben a Wlassics Gyula 60-ik születési évfordulója alkalmával kiadott »Büntetőjog idologozatok« című gyűjteményes munkában lát napvilágot második nagyobb tanulmánya »A fiatalok bírósága«-ról. Abból indul ki, hogy az az újszerű irányzat, mely a fiatalokkal szemben nemcsak a büntetések enyhítésének ad helyet, hanem a büntetést pótlólag nevelő, védő, esetleg gyógyító jellegű intézkedések alkalmazását is kívánatosnak tartja: a büntetőrendszer átalakítását és a büntetések skálája mellé más természetű rendelkezések felvételét jelenti. A büntető rendszernek ez az átalakulása szükségessé teszi az eljárási jognak különleges intézkedésekkel való módosítását. Az eljárási jognak t. i. önálló célja nincs; rendeltetése az, hogy az anyagi jog elveinek érvényesülését biztosítsa. Nyilván-

való tehát, hogy az a mai eljárási jog, mely csak a megtorlás elvét szolgálja: nem felelhet meg az oly büntetőrendszernek, melyből ez az elv egészen vagy részben kiküszöböltetett. A fiatalkorúak büntetőeljárási jogának mielőbbi megalkotása ekként sürgős törvényhozási feladat.

Fejtegeti a továbbiakban a reformnak meglehetősen töretlen utait és arra a konklúzióra jut, hogy a fiatalkorúak ügyeinek előzetes osztályozása, az enyhébb eseteknek a súlyosabbaktól elkülönítése és egyszerű, nem szorosan megtorló jellegű, hanem inkább gyámhatósági természetű eljárás alá helyezése céljából egy külön, a lehetőség szerint centralizált szerv: a fiatalkorúak bírósága állíttassék fel. Az azóta megalkotott törvény és annak gyakorlati eredményei igazolhatják, miképpen válhatik testté a gondolat.

Szászy Béla írói sokoldalúságának ékesen szóló bizonyítéka az a mélyen járó és eredeti szempontokon felépített tanulmánya, mely *»Az osztrák-magyar közjogi közösség minősítése«* címen a *»Jogállam«* 1916. évi 7—8. füzetében 52 sűrűen nyomott oldalon látott napvilágot. Szerző benne új utakon igyekszik az osztrák összbiriodalmi elméletek tartahatatlanságát kimutatni. Reáutal arra, hogy az állami ügyek közösségének magyarázatához és jogi minősítéséhez fontos támpontokat nyújt a közösségnek az a fogalma és értelme, amelyet az a legkülönbözőbb magánjogi jogközösségi alakulatban szabatosan kiépítve nyert. Ezeknek a magánjogi közösségi alakulatoknak alaptípusaikban való áttekintése ugyanis azzal az előnnyel jár, hogy azok úgyszólván kimerítik a jogi értelemben vett közösségi jogviszony rendezésének minden logikailag elképzelhető alakját és így abból a közjogi közösségi viszonyok rendezésének lehetséges kategóriáira és ezek jogi vonatkozásaira is következtetést lehet vonni.

Ezen az alapon három közösségi alaptípust állapít meg s vizsgálatainak eredményét közjogi vonatkozásokban is végigkíséri. Ezek a típusok: *a jogi személy* (jogi egység) alakjában való rendezés; — *az együttes* (Gesamthand) *közösség* és *a közönséges* (hányadszerű) *közösség* jogi alakulatai. A rendkívül figyelemreméltó tanulmány végső

eredményét szerző abban állapítja meg, hogy Ausztria és Magyarország közjogi közössége az általános magánjogi társaság, a római jogi societas keretében megvalósult közönséges jogközösség alakulatának felel meg. Ez éppen nem jelenti azt, hogy a közösség bármelyik fél kívánságára bármikor megszüntethető lenne. A közösségnek ez az alakulata is megengedi, hogy a részesek a közösséget az azt létesítő jogalaphoz képest valamely közös célra állandóan fenntartásuk s a részeseknek a megszüntetéshez való jogát korlátozzák vagy kizárják.

Ugyancsak 1906-ban lát napvilágot, a *Jogtudományi Közlöny* ötvenéves jubileuma alkalmából megjelent »Jogi Dolgozatok« során Szászy Béla egyik legértékesebb tanulmánya: »Az alapítvány létrejövételének kérdése a bírói joggyakorlatban«. A cím kevesebbet mond, mint amennyit a tanulmány tartalma szerint átölel. Szerzője nagymértékben hézagos alapítványi-, köz- és magánjogunkat dolgozta fel benne a bírói határozatok és az alapítványi felügyeletről szóló régi törvényeink alapján és éles szemmel vonta le a judikaturában érvényesülő alapelvek következményeit és oldotta meg ekként az alapítványi jog problémájának számos, eddig felelet nélkül maradt kérdését.

Eredményei az alapítvány létrejövételének az alapítványok feletti főfelügyeleti jogkörhöz való viszonya tekintetében a következők:

Az alapítvány, mint jogképes magánjogi személy, magával az alapító érvényes magánjogi rendelkezésével (alapító ügylet) létrejön s ehhez a kormányhatóság előzetes jóváhagyása nem szükséges. A főfelügyelő hatóság azonban a magánjogilag létrejött alapítványt közjogi szempontból vizsgálat alá veheti és közérdekből meg is szüntetheti.

Ha az alapítvány céljául oly intézmény létesítése van kijelölve, amelyhez a törvény értelmében kormányhatósági jóváhagyás vagy engedély kell: az alapítvány a magánjogi rendelkezéssel csak *feltételesen*, t. i. azzal a feltétellel jött létre, hogy a hatóság a célzott intézmény létesítését jóváhagyja vagy megengedi (pl. az alapítvány kórházlétesíté-

sét célozza, ehhez az 1876: XIV. t.-c. 56. §-a szerint belügy-miniszteri engedély kell).

Az alapítvány kezelésére az alapítótól kijelölt szerv csak a kezelés elfogadása alapján kötelezhető s ha a kezelés elfogadásához felsőbb hatósági jóváhagyás kell, az alapító e részbeni rendelkezésének hatálya a jóváhagyástól is függővé van téve.

Ha a kijelölt szerv a kezelésre nem vállalkozik, valamint, ha az alapítvány szervezetét és kezelési szabályait az alapító csak hiányosan, a felügyeleti jogkörbe vagy törvénybe ütköző módon, vagy általában nem kellően jelölte meg: a felügyelő hatóság a törvényes korlátok között a hiányokat az alapítóval, szükség esetén pedig lehetőleg a kijelölt kezelő szervvel való közreműködésben pótolhatja.

A főfelügyelő hatóság az alapítvány szervezeti és kezelési szabályainak alapító-levélbe való foglalását kívánhatja és annak hatálybalépését jóváhagyásától teheti függővé. Az alapító-levél kiállítása azonban nem magánjogi ügylet, hanem adminisztratív cselekmény, melytől az alapító magánrendelkezésének érvénye független.

A főfelügyelő hatóság az alapítvány működésének megkezdését az alapító-levél jóváhagyásáig megtilthatja s a felügyelet gyakorlásának elveit — ép úgy, mint az egyesületeknél — egyebekben is általános érvényű rendelettel szabályozhatja.

Az alapítvány vagyonának kezeléséhez való jog közjogi természetű lévén, a kezelő szerv törvényes képviseleti joga a felügyelő hatóság elismerésén vagy rendelkezésén alapszik és így arra, a felügyelet törvényes körében tett rendelkezések kötelezők.

Az alapítvány az alapító ügylettel csak *mint jogképes személy* jön létre. Cselekvőképességéhez (tehát a vagyon kezeléséhez is) szervezetének és kezelési szabályainak kellő rendezése szükséges. Hogy a felügyelet szempontjából a szervezeti és kezelési szabályok kielégítők-e? a főfelügyeleti hatóság megítélésétől függ. Ezért a kijelölt kezelő szervnek a bíróság az alapítványi vagyont nem adhatja ki, — amíg ehhez a felügyelő hatóság közvetlen beleegyezé-

sével, vagy az alapító-levél jóváhagyásával közvetve hozzá nem járul.

Miután a kezelő szerv a kezelést csak felügyelet alatt kezdheti el vagy folytathatja: kötelezés, felelősség terhe alatt, az alapítvány létrejöttét és az alapítványi vagyonnak esetleg már megtörtént átvételét a főfelügyelő hatóságnak bejelenteni. Amíg ez a bejelentés meg nem történik: az alapítvány működését nem kezdheti meg.

Mindezeket a szabályokat *Szászy Béla* a ma, a bírói gyakorlatban élő és érvényesülő alapítványi szokásjog hézagosságot elvi kijelentéseiből okszerű következtetések útján vonja le és megállapítja, hogy ezekkel a kiegészítésekkel biztosítottnak tekinthető, miszerint a felügyelő hatóság az ő előzetes közreműködése nélkül keletkezett alapítványokkal és kezelőikkel szemben a közérdek védelmére szükséges felügyeleti intézkedéseket megtehesse és az alapítványok létesítésének magánjogi szabadságát a felügyeleti közjogi érdekkörével összeegyeztesse.

Am azzal, hogy a Kúria gyakorlata szerint az alapítvány érvényes létrejövételének a kormányhatóság jóváhagyása nem előfeltétele, nem nyert meghatározást egyúttal az is, hogy melyek lesznek az alapítvány létrejövételének pozitív irányban szükséges magánjogi kellékei.

A tanulmány második része ebben a vonatkozásban végez hézagpótló kutatásokat. Szól először is az alapítóügyletnél is feltétlenül szükséges általános ügyleti kellékekről, majd az alapító ügylet formáját vizsgálja élők közötti és halál esetére szólóan létesített alapítványoknál. Taglalja az alapító ügylet perfekciójának és a visszavonhatóságnak kérdéseit, összefüggésben az alapító ügylet egy- vagy kétoldalú ügyleti mivolta körül felmerülő kontroverziákkal. Részletesen ismerteti a felügyelő hatósághoz intézendő közlési kötelezettséget és végül az alapítványi ügylet lényeges, specifikus tartalmát.

Szászy Bélának az alapítványok keletkezéséről írott munkája klasszikus példája annak a rekonstruáló és egyben analízáló tudós tevékenységnek, mely a gyakorlat szórványosan elvileges és gyakran ellentmondó kijelentései alap-

ján az inhaerens következmények logikai lefejtésével ki tudja építeni az egész jogintézményt a nélkül, hogy az élő jog recitálásának határát önkényesen felállított tételekkel csak hajszálnyira is átlépte volna.

Merőben kodifikatórius jellegű műve Szászy Bélának az 1917. évi *»Nemi bajok elleni Nemzetvédő Szövetség«* törvényelőkészítő értekezlete elé terjesztett terjedelmes szakvéleménye, melyhez egy pontosan kidolgozott törvénytervezetet is csatol. A munkának gazdag anyagát, táglátóköri szempontjait, helyszűke miatt — sajnos — nem részletezhetem.

»Törvénykönyv és szokásjogi rendszer« címen erőteljesen foglal állást a kodifikáció mellett, szemben a szokásjogi rendszer híveivel, viszont kiemeli, hogy a jó kodifikáció csak az élő, a szokásos jog megrögzítésére, rendszerbe foglalására szorítkozzék és ne legyen soha oly innováció, mely meglepetésszerűleg szerves codex útján hoz magával addig ismeretlen, tehát gyökértelen újításokat. (*»Jogállam«*, 1928. évi 2—3. f.). A most érintett tanulmány tulajdonképpen egyik része annak az előadásnak, melyet szerző 1928. március 7-én a Magyar Jogászegyletben *»Magyarország magánjogi törvénykönyvének törvényjavaslatáról«* címen tartott (megj. M. Jogász Egyl. Értekezések. Új folyam XX. köt. 98. f. Budapest, 1928. december hó) s mely a kodifikáció történetének ismertetése mellett azzal a jogpolitikai kérdéssel is foglalkozik, hogy a codex megalkotása a ma adott viszonyok között időszerűnek tekinthető-e vagy nem?

A *Magyar Jogi Szemle* 1929. évi áprilisi száma hozza — sorrendben — Szászy Bélának, a Magyar Jogászegylet elnökének *elnöki székfoglaló beszédét*, majd 1930-ban a Magyar Jogászegylet 50 éves jubileuma alkalmából az egyesület értekezései sorában jelenik meg *elnöki megnyitója* (Magy. Jogász Egyes. Ért. új f. XXI. köt. 109—110. f.), melyben filozofikus elmélyedéssel vizsgálja a jog szerepét, eszmei tartalmát és a jog uralmának erkölcsi vonatkozásait, történelmi hivatását az olyan válságos időkben, amilyeneket számunkra a jelen szomorú viszonyai jelentenek.

»Korunk jogfejlődésének irányát jelző eszmék és törekvések« címen a Magyar Jogászegylet 1930. november 9-iki közgyűlésén elnöki megnyitót mond s mint minden legkisebb munkája, úgy ez is egy zárt, egységes tanulmány, mely szerzőjének mélységes jogi műveltségéről és átfogó szempontjairól tessen tanúságot. (Megj. a Magy. Jogász Egylet Ért. új folyam, XXII. köt., 117. füzetben.) Sorra veszi benne a mai társadalmak jogi életének szembetűnőbb jelenségeit, fejlődési és gondolatirányzatait. Megállapítja a közjog és magánjog viszonyában a római jog álláspontjáról messze letért fejlődés jelenségeit és a jog alapvető eszméinek szinte forradalomszerű átalakulását. A Nemzetek Szövetségével kapcsolatban a jog terén az emberi közösség gondolatának megvalósítása felé mutatnak a törekvések és végeredményben erre utalnak a jogegységesítési mozgalmak is, melyek már nem maradnak meg a szorosan vett nemzetközi jog területén, hanem átcsapnak a nemzetek belső jogára is. Beszél a »szabadjogról« és a »szabadjogszolgáltatás« mozgalmáról és a modern jogfejlődés mozgató és ható erőit általában a kor szociális eszméiben és törekvéseiben jelöli meg. Hasonló eszmekörben mozog »Jogszolgáltatási reformok« című rövidebb cikke (Megj. a Kereskedelmi Jog 1930. évi 30. számában), melyet időrendben a »Jogállam« 1931. évi jubileumi számában közzétett »A magánjogi kérdés szerepe a közigazgatási eljárásban« című tanulmánya követ. A közigazgatási funkcióját végző hatóság igen gyakran szembekerülhet magánjogi kérdésekkel, melyek kétféle alakban állhatnak elébe. Vagy úgy, mint a hatóság közigazgatási intézkedésének előfeltétele (praejudiciuma), vagy pedig úgy, mint az intézkedés alapját alkotó tényállás egyik eleme, része.

Az előbbi esetben a magánjog a közigazgatás paejudiciális kérdésévé válik, melynek helyes megítélésétől a közigazgatási intézkedés érvénye függ. Az utóbbi esetben ellenben a magánjog a közigazgatási intézkedés tényalapjában mint figyelembeveendő tényálláselem szerepel, anélkül, hogy a magánjogi kérdés megítélésének helyes avagy hely-

telen volta a közigazgatási intézkedés érvényére egyébként befolyást gyakorolna.

A példák hosszú sorának bemutatása után megállapítja szerző, hogy a közigazgatási hatóságnak — jóllehet hatáskörébe még az ideiglenes döntés sem tartozik — mégis foglalkoznia kell magánjogi kérdésekkel valahányszor közérdekű közigazgatási intézkedése egyesek magánjogait is érinti. A közérdek és magánjog kollíziója esetén a magánjognak természetesen vissza kell szorulnia s a jog eszméje csak azt követeli, hogy a magánjogában sértett fél veszteségéért kárpótoltassék.

Szászy Béla szétszórta megjelent kisebb, de mindig értékes közleményeitől, melyek a jog valamennyi ágának élénk figyelemmel kíséréséről tanuskodnak — sajnos — el kell tekintenem. Két tanulmányáról azonban még szólnak kell esnie. Az egyik: *»Holtnaknyilvánítás és a törvényes leszármazás védelme«* című értekezése (Megj. a Jogállam 1931. évi 3—4. füzetében), melyben a házassági törvénynek azokat a sokat vitatott rendelkezéseit magyarázza, amely rendelkezések a holtánnyilvánító ítéletnek a házasság szempontjából beálló következményeit és különösen az utóbb született gyermek törvényes származásának kérdését érintik.

A másik tanulmány: Szászy Béla hatyúdala. Közvetlen halála előtt adott megbízása alapján a Kecskeméti Jogakadémia százéves fennállása alkalmából kiadott *»Almanach«* számára küldte be Tunyoghi Szücs Lajos miniszteri titkár *»Egyházjogi kérdések a gyermekek vallásos nevelése köréből«* című egyházjogi és egyházjogpolitikai értekezését, melyet ő maga úgy vezet be, hogy az élet alkonyáról a messze múltba tekintve vissza első szerelme tárgyához, a kecskeméti jogakadémia katedráján hirdetett studiumához, az egyházjoghoz tér vele vissza. Munkája az e tárgykörben felmerült ellentétességeknek teljes, monografikus feldolgozása és értékes útmutatás arra, hogy miként kell és lehet vallásügyi törvényeinknek hézagait betölteni, kétséges rendelkezéseit megfelelően magyarázni.

Tekintetes Akadémia! Amit Szászy Béláról, az ember-ről és a tudósról a higgadt megítélés, de egyúttal az emlé-kéhez hűségesen ragaszkodó baráti szeretet hangján el-mondani akartam: elvégeztem. Egypár utolsó szóval: re-kapitulálok:

»Neve a magyar magánjog jövődő törvénykönyvétől elválaszthatatlan. Ragyogó stílusművészete, konstruáló tu-dománya, synthesiseinek pompázó eredményei élni fognak sok, egymást felváltó nemzedéken át — a jogot alkalmazó bíró munkájában és a jogát kereső polgár lelki megnyugvá-sában, melynek az ő nemes egyéniségét, klasszikus tudását minden vonásában visszatükröző »jó törvény« adja meg a fundamentumát.

Az a magas piedesztál, melyen Szászy Béla állt: a tör-vényalkotás és törvényszerkesztés tudománya. Erre a piedesz-tálra helyezem a Magyar Tudományos Akadémia kegyeleté-nek és nagyrabecsülésének pálmaágát azzal, hogy az »ars boni et aequi« nagymesterének szelleme és lelke sugározza be és tegye dúsantermővé azt a nehéz talajt, melyen az ő kezei, az ő szíve és az ő genialitása húzták meg a jövő remény-ségének mély barázdáit. — Emléke legyen és maradjon áldott.«*

* Kolosváry Bálint beszédéből dr. Szászy Béla temetésén, 1913. június 20.-án.